

REMISSVAR

2023-11-20

Dnr: BO 2023–0193

ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37)

(dnr Ju2023/01620)

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), som sedan den 1 januari 2020 är lag.

Barnombudsmannen avgränsar sitt yttrande till övergripande synpunkter och synpunkter på vissa förslag som bedöms vara särskilt relevanta utifrån ett barnrättsperspektiv.

Övergripande synpunkter

Barn och ungas deltagande i utredningsarbetet

Inledningsvis konstaterar Barnombudsmannen att utredningen har inhämtat synpunkter från barn och unga som är engagerade i arbetet mot hedersrelaterat våld bland annat genom kontakter med resurscentra och ideella organisationer (s. 60) samt genom enkäter till ungdomsmottagningar. Barnombudsmannen ser positivt på detta arbete och har även förståelse för att det har funnits svårigheter att inhämta information från de barn (nästan uteslutande flickor) som berörs direkt av oskuldskontroller eller oskuldsingrepp (s. 61).

Inhämtandet av synpunkter från barn och unga har, såvitt Barnombudsmannen förstår, dock tagit sikte främst på att kartlägga själva förekomsten av oskuldskontroller, oskuldsingrepp och oskuldsintyg och inte så mycket på att inhämta barns åsikter, synpunkter och tankar om åtgärder avseende dessa företeelser. I detta sammanhang vill Barnombudsmannen påminna om vikten av att, i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen, dels inhämta barns åsikter i frågor som rör dem, dels noggrant redogöra för de överväganden och ställningstaganden som gjorts när det gäller de inhämtade åsikterna, i förhållande till utredningens förslag och bedömningar.

Barnombudsmannen beklagar vidare att barns och ungas åsikter har inhämtats i betydligt mindre utsträckning såvitt avser deluppdrag två (s. 61).

Analys av konsekvenser för barn och deras rättigheter

Utredningen har synliggjort och fört resonemang kring att barn kan beröras av förslagen såväl direkt som indirekt (avsnitt 8.4 och 15.1). Barnombudsmannen ser positivt på detta, och instämmer som framgår nedan i många av utredningens bedömningar och tillstyrker flera av förslagen.

Barnombudsmannen konstaterar dock att utredningen främst analyserar om förslagen är förenliga med Europakonventionen. Barnkonventionen tas endast upp "om det finns anledning till det, exempelvis med hänsyn till att bedömningen skulle utfalla annorlunda" (s. 202). Barnombudsmannen anser inte att detta förfarande är tillfredsställande. Sedan den 1 januari 2020 gäller barnkonventionen som svensk lag vilket bland annat innebär att en analys baserad på principen om barnets bästa i artikel 3.1 i barnkonventionen alltid ska genomföras i förhållande till alla åtgärder, beslut och förslag som rör barn. En analys som utgår ifrån en vuxen person (kvinna) kan inte anses uppfylla det kravet och faller heller inte nödvändigtvis ut på samma sätt som en analys som utgår ifrån ett barn - och barns rättigheter. Detta trots att rättigheterna kan vara likartat utformade och delvis bygga på varandra. FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) har också återkommande uppmanat Sverige att säkerställa att analyser av konsekvenser för barn och deras rättigheter är en integrerad del av utredningar som föregår ny lagstiftning och att principen om barnets bästa konsekvent tillämpas i lagstiftningsrelaterade förfaranden.¹

Slutligen understryker Barnombudsmannen vikten av att analysen av konsekvenser för barn kopplas till de olika rättigheterna i barnkonventionen då detta är en viktig del av genomförandet av konventionen eftersom rättstillämparen i stor utsträckning söker stöd i förarbeten. Barnombudsmannen saknar även en analys av hur vissa grupper av barn kan komma att påverkas av förslagen, främst flickor som tillhör olika etniska och religiösa minoriteter.

8.3.2. Oskuldskontroller och oskuldsingrepp bör kriminaliseras

Barnombudsmannen delar bedömningen att utförande av oskuldskontroller och oskuldsingrepp bör kriminaliseras oavsett om samtycke lämnas. Barnombudsmannen tillstyrker båda förslagen.

Förslagen ligger i linje med skyldigheten i artikel 24.3 i barnkonventionen om att vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa. Barnrättskommittén har i den allmänna kommentaren nr 18 klargjort att oskuldskontroller är en sådan skadlig traditionell sedvänja.² Ett flertal FN-organ har också uttalat att oskuldskontroller strider mot internationella fördrag och överenskommelser

¹ Se bl.a. de senaste sammanfattande slutsatserna och rekommendationerna om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, CRC/C/SWE/6-7 p. 6 (b).

² Gemensam allmän rekommendation av FN:s kommitté för avskaffande av diskriminering av kvinnor/allmän kommentar nr 18 av FN:s kommitté för barnets rättigheter (2014), CRC/C/GC/18 p. 9.

och att de är skadliga för flickors hälsa och kränker deras mänskliga rättigheter.³

Barnombudsmannen vill i detta sammanhang även lyfta att det vid en eventuell kriminalisering också följer ett ansvar för staten i enlighet med den nyss nämnda allmänna kommentaren nr 18, p. 55 k), att säkerställa att det finns skyddande åtgärder och tjänster för de barn som är offer för eller riskerar att falla offer för sådana sedvänjor. Med andra ord måste lagstiftaren även beakta vilka konsekvenser ett eventuellt förbud kan få för de barn och unga som riskerar att utsättas för skadliga sedvänjor och säkerställa att de har tillgång till det skydd de behöver från samhället när sådana ingrepp förbjuds.

När det gäller författningsändringen i brottsbalken vill Barnombudsmannen lyfta risken att den föreslagna lydelsen, "bedöma om personen är eller framstår som oskuld" kan antyda att det faktiskt är möjligt att genomföra en sådan undersökning, vilket både motsägs av etablerad vetenskap och av den premiss som utredningen är baserad på. Det finns utifrån detta skäl att se över den valda formuleringen. Barnombudsmannen anser att en formulering som beskriver oskuldskontroller som en "undersökning i syfte att intyga någons sexuella oskuld" är tydligare.

8.3.3 Intygande av sexuell oskuld bör inte kriminaliseras

Barnombudsmannen är kritisk till förslaget att intygande av sexuell oskuld inte bör kriminaliseras. Utredningen anser bl.a. att ett sådant förbud främst kommer att få effekt för personer utanför hälso- och sjukvården eftersom hälso- och sjukvårdspersonal redan omfattas av regler och tillsyn som kan medföra sanktioner och därmed verka avskräckande (s. 176). Utredningen anser också att ett förbud mot oskuldsintyg som omfattar samtliga fall av intygande om sexuell oskuld skulle vara en alltför långtgående åtgärd.

I likhet med ett antal andra remissinstanser anser dock Barnombudsmannen att frånvaro av kriminalisering av sådana intyg, i kombination med bedömningen att utfärdande av ett sådant intyg inte heller bör utgöra en straffskärpningsgrund, riskerar att leda till en otillfredsställande situation och en "lucka i lagen". Barnombudsmannen är vidare orolig över att en frånvaro av kriminalisering lämnar det öppnet för oseriösa aktörer att sanktionsfritt utfärda sådana intyg vilket kan utgöra ett fortsatt verktyg för hedersförtryck av flickor.

8.9 Utvidgning av grunderna för utreseförbud enligt LVU

Barnombudsmannen instämmer i utredningens slutsats om att reglerna om utreseförbud också bör omfatta sådana situationer där flickor riskerar att föras ut ur landet för att genomgå oskuldskontroller och oskuldsingrepp och tillstyrker förslaget om ett utvidgat utreseförbud enligt LVU.

---

³ Se gemensamt uttalande från UN Women, FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter samt Världshälsoorganisationen (2018): <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-RHR-18.15>.

8.12 Behovet av andra åtgärder vid sidan av en kriminalisering

Utredningen bedömer att de kunskapshöjande insatser som kan behöva genomföras efter en eventuell kriminalisering av oskuldskontroller och oskuldssingrepp kan ske inom ramen för befintliga uppdrag som vid behov kan kompletteras (s. 211 ff.). Barnombudsmannen instämmer i att det behövs kunskapshöjande insatser och menar att de även bör kombineras med riktade informationskampanjer som utöver information om ny lagstiftning även syftar till att öka medvetenheten inom de aktuella grupperna om de skadliga verkningarna av sådana sedvänjor. Barnrättskommittén rekommenderar att sådana kampanjer genomförs i syfte att förändra sociala och kulturella normer och attityder som lägger grunden för skadliga sedvänjor, se barnrättskommitténs allmänna rekommendation nr. 18 p. 74.

9.3.2 Underlåtenhet att avslöja barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras

Trots att Barnombudsmannen i princip ställer sig positiv till att även underlåtenhetsbrottet kriminaliseras anser Barnombudsmannen att en djupare analys först är påkallad. Barnombudsmannen träffar i sin dagliga verksamhet såväl enskilda som grupper av barn och kan därigenom få vetskap om sådana förhållanden som den föreslagna kriminaliseringen är avsedd att omfatta. Med hänsyn till myndighetens särskilda karaktär som företrädare för barn och unga måste barn som vänder sig till Barnombudsmannen kunna känna förtroende för Barnombudsmannen och förlita sig på att uppgifter som är känsliga eller direkt skadliga för barnet inte lämnas ut av myndigheten. I dagsläget får Barnombudsmannen lämna uppgifter till Åklagarmyndigheten eller Polismyndigheten i vissa fall, när det finns misstanke om vissa begångna brott mot unga (10 kap. 21 och 23 §§ offentlighets- och sekretesslagen [2009:400], OSL). Myndigheten har dock ingen skyldighet att göra en polisanmälan. En viktig skillnad mot dagens reglering är också att det i det nu aktuella förslaget rör sig om en skyldighet att anmäla brott på försöksstadiet enl. 23 kap brottsbalken, dvs för underlåtenhet att avslöja eller förhindra ett sådant brott.

Barnombudsmannen anser att frågan om skyldigheten att polisanmäla vid äventyr av straffansvar behöver utredas vidare. Barnombudsmannen anser också att det behöver klargöras hur denna skyldighet förhåller sig till Barnombudsmannens anmälningsskyldighet till socialnämnden enligt 7 § lagen om Barnombudsmannen (1993:335) och om t.ex. en sådan anmälan kan undanta en tjänsteman från straffrättsligt ansvar.

Mot denna bakgrund har Barnombudsmannen i nuläget svårt att ta ställning till frågan om underlåtenhet att avslöja barnäktenskapsbrott ska kriminaliseras och kan därför varken avstyrka eller tillstyrka förslaget.

14.1. Kriminalisering av omvändelseförsök och 14.2 En särskild straffskärpningsgrund för omvändelseförsök

Barnombudsmannen har svårt att på grundval av det presenterade underlaget ta ställning till förslagen om att det inte bör införas en särskild reglering som kriminaliserar omvändelseförsök och inte heller en särskild straffskärpningsgrund för omvändelseförsök. Barnombudsmannen kan varken avstyrka eller tillstyrka förslaget.

Utredningen konstaterar att nuvarande reglering fångar de allvarligaste förekommande formerna av påverkan i omvändelsesyfte (s. 325). Utanför det straffbara området faller andra, mildare former av omvändelseförsök, såsom verbal påverkan samt suggererande ritualer och liknande handlingar som inte utgör ofredande, t.ex. därför att brottsoffret har lämnat sitt samtycke till den aktuella gärningen.

Barnombudsmannen anser dock att frågan behöver nyanseras i förhållande till barn och unga och att det kan ifrågasättas om barn som befinner sig i en utsatt situation verkligen kan eller vill lämna sitt samtycke, även till de mildare formerna av omvändelseförsök. Det kan röra sig om påtryckningar från personer som har en förtroendeställning i förhållande till barnet såsom föräldrar, lärare eller religiösa ledare, och som barnet kan ha mycket svårt att sätta sig emot. Sådana typer av mildare påtryckningar som i dagsläget faller utanför den straffrättsliga regleringen kan också få långtgående konsekvenser för barnets psykiska och fysiska välbefinnande. Barnombudsmannen anser att frågan behöver analyseras mer ingående, framförallt i förhållande till barn, och att ett bredare underlag behöver inhämtas innan det beslutas att en kriminalisering eller straffskärpningsgrund inte ska införas.

Föredragande i ärendet har varit juristen Helen Ronen. I den slutliga handläggningen har även biträdande avdelningschefen Tove Björnheden deltagit.

Erik Henriksson

Stf. Barnombudsman